

TEOLOŠKI NAGLASCII NOVOG REDA POKORE

Dr. Ivan FUČEK

Radi se o »**nekim**« teološkim naglascima, ne svima. Nastojat ćemo iznijeti bitne vidove, njihovu težinu i obvezatnost.

Drugo, radi se, o proširenoj recenziji novog Reda pokore s teološkog gledišta, ugrađenoj u stvarnu situaciju, koju, s obzirom na sakrament pokore, živimo, a koju ne želimo promatrati samo negativno pod vidom »križe« istog sakramenta, nego u vidu snažnih impulsa za daljnji teološki studij i hitno-ažuriranu pastoralnu praksu.

Treće, radi se o razmatranju koje nije samo objektivno razlaganje nego izazov za raspravljanje, pa zato se prvenstveno želi istaći suvremena problematika sakramenta pokore, naspram novog obrednika, koji imamo u rukama.

I četvrto, radi se ne samo o studiju, ili, bolje, o sintezi studija, na temelju suvremenih autora (ali još malo njih nakon objavljivanja Reda pokore), nego i o rezultatima raspravljanja na prošlogodišnjem jesenskom simpoziju o istom predmetu u Makarskoj, koji su priredili oci franjevci, kao i o rezultatima raspravljanja na jesenskom zasjedanju (27. XI. 1975.) Komisije za nauk vjere Biskupske konferencije Jugoslavije o istom predmetu. Rezultate raspravljanja, primjedbe, interverte, nastojao sam, koliko je to bilo moguće, potrebno, korisno i prikladno, u ovom radu iskoristiti i uklopiti. Osjećam da time, s obzirom na teološke naglaske novog Reda pokore, ovaj tečaj ima odlične predradnje za daljnje vođenje problematike.

I. SITUACIJA U KOJU ULAZI NOVI RED POKORE

1. Prije novog reda pokore

a) *Kriza.* Komisija za nauk vjere biskupske konferencije Kanade već je 1969. utvrdila da »veoma mali broj vjernika životno doživljava vrijednost sakramenta pokore«, pa čak »ni najrevniji« često ne vide značenje tog čina »za njihov cjelokupni kršćanski život«. I navodi slijedeće uzroke »križe«: manjkavo poimanje Boga i grijeha; razvoj u shvaćanju moralnih vrednota, na primjer seksualnosti; neevanđeosko shvaćanje obraćenja kao usklađivanje s nekim zakonom, sa samim sobom ili vlastitim idealom, a ne toliko susret s Ocem; neosjetljivost prema eklezijalnoj dimenziji spasenja; neprihvatanje mišljenja da se tako lako može izaći iz Božjeg kraljevstva i ponovno se u nj vratiti;

dojam da se pre naglašava samo ispovijedanje grijeha; formalizam »koji susret sa svećenikom lišava ljudske spontanosti«¹.

Pastoralni dokumenat biskupske konferencije Švicarske od 1971. naglašava tri motiva krize: gubitak ispravnog pojma grijeha, na primjer ukoliko je netko pomanjkao prema bližnjemu dovoljno je s njim se osobno izmiriti, a čemu stvar iznositi pred predstavnika Crkve? privatna ispovijed grijeha s kratkom opomenom, odrješanjem i pokorom koja se redovito sastoji od neke molitve, nije li prelagano rješenje, mehaničko i magičko? Kakve je kvalitete obraćenje i skrušenje ako se već sutra ili još istog dana upadne u iste grijehe? I treći motiv: gledajući izgubljenog sina, grešnicu koja suzama pere Isusove noge, izgleda da bi skrušenost morala biti autentičnija, dublja, životnija i učinkovitija. Ako nam milosrdni Bog nudi oprostjenje, mi treba da odgovorimo stavom dostojnim čovjeka i kršćanina².

F. Sottocornola pridodaje daljna tri momenta: udio društva, koje dekristijanizira i sekularizira, pa se više ne ide na ispovijed zato što »svi idu«, kad svi više ne idu; sve proširenije uvjerenje da se može pristupati pričesti s dužnom dispozicijom, kajanjem i pripravom bez ispovijedi, odnosno s odgođenom ispovijedi, u smislu prakse stare Crkve; nesprenost, a često i nesposobnost ispovjednika za ljudski, osobni, konstruktivni razgovor i razumijevanje, osobito mladeži i osoba upletenih u najrazličitije zamršene situacije³.

L. Rossi se vraća na promatranje današnje kontestacije arhaičkog poimanja grijeha nekritički unesenog iz drukčije kulture nego što je naša, kad se u praksi grijeh izjednačivao, s jedne strane, i s najmanjom manifestacijom seksa pa je to bio i glavni ispovjedni materijal, a, s druge strane, čovjekovu smo krivnju materijalizirali, uzevši je kao stanovito negativno ponašanje. Nije se gledalo na unutrašnji stav ili temeljni izbor učinjen u srcu⁴.

Komentator novog Reda pokore, D. Tettamanzi, pronalazi čak tri vrste uzroka iste krize. Razloge tolikom padu pokorničke prakse (kvantitativno) i tolikim poteškoćama i samih dobrih vjernika (kvalitativno) on nalazi u nemogućnosti da se čovjekov suvremeni tehnicizirani i sekularizirani svijet uskladi sa svijetom liturgičko-sakramentalnih simbola, što vrijedi i za sve ostale sakramente, pa to smatra »generalnim uzrokom«. Posebne uzroke vidi u dosadašnjem pretjeranom juridizmu sakramenta pokore, u njegovu liturgijskom siromaštvu, individualnoj i privatističkoj praksi, moralističkom značaju čitava obreda, neosobnom formalizmu. Najposebnije uzroke nalazi u dosadašnjem pomanjkanju prilagođivanja; u neusklađenosti između osobnog i društvenog

¹ Novo shvaćanje sakramenta pokore, u Svjedocenje (44/1970), 1—2. Dokument je preveden iz IDOC (tal) studeni 1969, str. 20—25.

² Penitenza e confessione. Documento pastorale dei vescovi svizzeri, EDB 1971, 13—14. Taj dokument BK Švicarske nije samo pastoralno nego ujedno odlično teološko djelo u četiri poglavlja: oprostjenje grijeha u biblijskoj Objavi; sakramenat pokore kroz povijest; pitanje grijeha i pomirenja; jedinstvo i mnogostrukost opraštanja grijeha i sakramenat pokore. Isti dokument može poslužiti kao baza za novi traktat »De paenitentia«.

³ F. SOTTOCORNOLA, *Celebrazione della Penitenza: la situazione in Italia*, u *Comunio* (tal), br. 12: il peccato (monvembre/dicembre 1973), 39. Isti autor govori meritorno kao član Redakcione komisije za novi Red pokore koja je radila od 1972. do svibnja 1973. A izdao je i djelo (pastoralno-liturgičkog sadržaja) *La celebrazione della Penitenza nella comunità cristiana*, Brescia 1969.

⁴ L. ROSSI, *Per un nuovo esame di coscienza: sui peccati o sul peccato?* u *Pastorale liturgica* (1/1975), 32.

vrednovanja; i, napokon, u »sakramentalizmu« i »kanonskom zakonu«, budući da se kršćansko sazrijevanje ne ostvaruje samo kroz primljene »obrede«, kako bi se zadovoljilo zakonu, nego kroz cjelokupni kontekst kršćanske egzistencije⁵.

Poznati teolog Z. Alszeghy smatra da se svi ti motivi više-manje svode na krizu *identiteta* sakramenta pokore. A ona se ukazuje na dva nivoa: na *pojmovnom* nivou, znači, od djetinjstva smo katehezom usisali predodžbu da je dosadašnji oblik ispovijedi jedini mogući oblik (modus unice possibilis), dok nam se na *povijesnom* nivou prikazivalo da je isti taj način kao takav (ut talem) Krist ustanovio, da ga je prva i otačka Crkva prakticirala i nama predala. Naprotiv, danas mnogi više ne mogu uočiti kontinuirani razvoj od stare do današnje pokorničke prakse⁶.

J. Wisser i A. Marranzini ukazuju na još neke nijanse motiva⁷, ali navedeno je dovoljno za dvije postavke koje nam pomažu uvidjeti kojim smjerom treba da ide provedba obnove sakramenta pomirenja.

Ne smijemo gledati samo negativne strane usvojenih stavova, koji svjedoče o slabljenju vjere, nego radije u tom procesu uočimo providencijalnu objavu sazrijevanja kršćanske svijesti probuđene za osobne i eklezijske vrednote koje tek sada otkrivamo u tom sakramentu⁸. Za pastoral pokore bit će veoma važno u sadašnjem vrednovanju pokore jasno razlučiti kukolj od dobrog zrnja.

Budući da je sakrament pokore od najveće važnosti za kršćanski život uopće, i nastojanje oko njegove obnove prvenstvena je briga današnje Crkve. Neće biti lakih ni konačnih rješenja, s obzirom na pitanja koja se i dalje javljaju nakon objavljivanja novog Reda pokore, pa se »ne treba nadati znatnijem poboljšanju stanja samo reformom obreda«⁹.

Već sada možemo reći: ne treba više dopuštati da se pristupa tom sakramentu samo da bi se iznudila propusnica za pričest, možda iz janzenističke misli da se ne smije poći na pričest bez ispovijedi, čak ni onda kad ova zaista nije potrebna. Ne bismo više smjeli slaviti sakrament pokore iz psihološko-legalističkih motiva (»očistiti se«), a ne iz težnje za pravim oslobođenjem po Kristu Osloboditelju. A godišnja ispovjedna praksa imala bi biti daleko od svake navike ili pukog tradicionalnog običaja¹⁰.

b) Očekivanja. Sam je Koncil mnogostruko navijestio reformu i pobudio interes kao ni za jedan drugi vid sakramentalne obnove¹¹. No osam godina čekanja kod mnogih urodi nebrigom — »dok se čeka, ne radi se«. I tako je pokornička praksa sve više gubila.

⁵ D. TETTAMANZI, *Conversione e riconciliazione*, ed. Ancora, Milano 1974, 11—14.

⁶ Z. ALSZEGHY, *Crisi d'identità del sacramento della penitenza nell'attuale contesto teologico*. Dottrina e Prassi, u *Valore e attualità del sacramento della penitenza* (Convegno di aggiornamento per Sacerdoti e per Educatori Roma, Facoltà Teologica della Università Pontificia Salesiana, 1—4 novembre 1973) a cura di G. Pianazzi e Achile M. Triacca, Pas-Verlag, Zürich 1974, 5.

⁷ J. VISSER, *Le recenti norme circa l'assoluzione comunitaria*, u *Seminarium* 25 (1973), 3, str. 587; A. MARRANZINI, *Introduzione*, u A.A. VV., *Il sacramento della riconciliazione, nuovo rito*, Città nuova ed., Roma 1974, 8—9.

⁸ D. TETTAMANZI, *Nav. dj.*, 14.

⁹ *Novo shvaćanje sakramenta pokore*, u *Svjedočenje* (44/1970), 2.

¹⁰ F. SOTTOCORNOLA, *Nav. dj.*, 38—39.

¹¹ »Neka se prerade obredi i obrasci pokore da jasnije izražavaju narav i učinak sakramenta« (SC 72). U tom smislu valja čitati slijedeće koncilске tekstove: SC 109; LG 11; PO 5 i dr.

Drugi su pokazali nestrpljivost pa su zahvaćali u bitnost samog sakramenta. Švicarska biskupska konferencija je specijalnom Notom o sakramentalnom karakteru pokorničkih slavlja svojim svećenicima predložila dvostruku kompetenciju: kompetenciju pojedinog svećenika naspram kompetencije vrhovnog autoriteta Crkve. Samo taj autoritet ima vlast promijeniti i utvrditi oblik sakramenta, dok jedan svećenik »nikada sam po sebi ne može donijeti bitnu promjenu u praksi ispovijedanja . . . Dosljedno, molimo sve svećenike da u tom vidu ne mijenjaju ništa na svoju vlastitu inicijativu«¹². U istom smjeru govori nizozemski episkopat 16. ožujka 1965., kanadski episkopat 17. studenog 1966., Nota liturgijske komisije francuskog episkopata od 25. veljače 1967., njemački episkopat u korizmi 1967., *belgijski episkopat u rujnu 1973., koji među ostalim kaže da se sakrament pokore sastoji u pojedinačnoj ispovijedi, ali može poznavati različite izražaje, kako nas uči povijest*¹³.

Drugi su očekivali korjenitu promjenu ispovijedi. Ukoliko baš i nisu vjerovali da će biti dokinuta ili predložena fakultativno (kao jedan od mogućih oblika da se dobije oprostjenje teških grijeha), nadali su se da će bar *optužba* (teških grijeha) biti dana na slobodu, pa u jednom ili u drugom obliku — koji će predložiti novi Red pokore — neće biti nužna.

Ne manjkaju ni oni koji su očekivali neku reformu u magičkom ili mitološkom smislu, koja bi kao pala »s neba« i promulgacijom novog obreda sama od sebe sve sredila. Koliko takva očekivanja imaju svoj izvor u lijenosti i posve izvanjskom pojmovanju kršćanskog života i liturgije, ne treba mi govoriti. Promulgacija neke obnove kao što je novi Red pokore može i treba da bude prilika za duboku obnovu pokorničke prakse ali sama ju ne proizvodi¹⁴.

Napokon, opravdana su očekivanja onih biskupskih konferencija i teologa, koji zahtijevaju angažirano i zaista autentično osobno obraćenje srca slavljeno po Crkvi, u Crkvi i s Crkvom, u svjetlu i pod utjecajem Božje riječi uvijek u rastućoj vjernosti evanđelju, koje je vjernik prigrljio sakramentom krštenja.

Valja reći da se unatoč mnogim sastancima, objavljenim studijama, člancima, instrukcijama biskupskih konferencija, nastojanjima prije i poslije objavljivanja novog Reda pokore u mnogim krajevnim Crkvama još ne opaža onaj znatniji napor da se kroz penitencijalnu katehezu i konkretno pastoralno zalaganje izvede istinska i duboka pokornička obnova, a koju možemo smatrati »SOS« suvremenog pastoralna. Bez provedbe te reforme svaka će druga ostati neplodna. Istina, nije u svim krajevnim Crkvama jednaka situacija.

2. Nakon novog Reda pokore

a) *Antinomične reakcije.* Najprije se budno pazilo tko će od teologa biti pozvan u komisiju za izradbu nacрта g. 1966. Imena kao J. Lecuyer (predsjednik), F. Heggen — najprije, a kasnije F. Nikolasch (tajnici),

¹² Nota sul carattere sacramentale delle celebrazioni penitenziali (Conferenza Episcopale Svizzera), u *Discussione collegiale sulla »Confessio auricularis peccatorum», 28 Aprile — 7/8 Maggio 1971 (disp.)*, Pontif. Univ. Later., Accademia Alfonsiana, str. X.

¹³ PH. ROUILLARD, *Fondamenti teologici del sacramento della penitenza emergenti oggi dal Maistero e dal teologi*, u *Valore e attualità itd.*, kao u bilj. 6, str. 68—72.

¹⁴ F. SOTTOCORNOLA, *Nav. dj.*, 35—36.

P. Anciaux, C. Floristan, A. Kirchgässner, L. Ligier, K. Rahner, C. Vogel (članovi) budila su opravdane nade.

Trogodišnji rad komisije završen je u studenom 1969. Preuzima ga »Consilium ad exsequendam constitutionem de sacra liturgia« na ispitivanje. Posreduje Kongregacija za nauk vjere (1969.) i 16. lipnja 1972. publicira »Normae pastorales«, koje se odnose na opće odrješenje bez prethodne pojedinačne ispovijedi¹⁵.

Iste godine sastavlja se nova redakciona komisija, u kojoj (značajno!) nije više bio nijedan od članova prvotne komisije za izradbu nacrt¹⁶. Rad je redakcione komisije imao proći kroz razne kongregacije: za bogoštovlje, za nauk vjere, za apostolsko pokornišтво, za sakramente, za kler, za evangelizaciju naroda, da konačno od svibnja do studenoga 1973. pripremljeni dokument bude ponovno podvrgnut ispitivanju Kongregacije za nauk vjere. Napokon, Sveti zbor za bogoštovlje promulgira novi obred dekretom »Reconciliationem inter Deum et homines«, od 2. prosinca 1973., da sam »Ordo paenitentiae« (Red pokore) uđe u crkveni život 2. veljače 1974¹⁷. Duga, zanimljiva i kompleksna povijest¹⁸! Važna je pod mnogostrukim vidikom, ali time se ovdje ne možemo baviti.

Budući da u samoj povijesti izradbe dokumenta jasno opažamo dvije struje, logično je da su, nakon promulgacije, i reakcije različite. Jednima je novi Red pokore rigidno konzervativan. Oni se boje da će život demantirati i tu reformu, jer se odviše inzistira na starim oblicima. Trebalo bi više paziti na vjerničke potrebe, u tom smislu kročiti naprijed i praksom nadići propise i direktive, a da se ne zadire u bitnost sakramenta. Uostalom, oni postavljaju pitanje u svjetlu povijesti istog sakramenta, od apostolskih vremena do Lateranskog IV. (1215.), pa preko Tridentinuma do naših dana: koji su zapravo »bitni dijelovi« sakramenta pomirenja, ne prema tradiciji nekih epoha crkvene povijesti, nego »in re«? Drugima je Red pokore ekstremno progresivan. Oni su zabrinuti kako će (pošto su proučili sam Red pokore i primili upute biskupske konferencije) katehizirati vjernike o drukčijem načinu nego dosad, na primjer »da pristupaju sakramentu pokore izvan misnog slavlja« (RP 13), da se u korizmi upriliči čak i »više pokorničkih slavlja« (RP 13). Što više, radi se o novom *stavu* koji se traži i od penitenta i od ispovjednika: izaći iz praksom utrtog puta, fiksniranih shema i ustaljenih formula, pa prihvatiti diskretnu *osobnu* i *zajedničarsku* inicijativu, obazirući se na bitne zahtjeve sakramenta, upravo u smislu odredbe Svetog zbora za bogoštovlje, koja kaže da se taj sakramenat u Crkvi slavio »doduše na različite načine, ali vazda održavajući njegove bitne sastavne dijelove« (RP, str. 5). I tako su jedni iritirani, drugi iznenađeni, a neki rezervirani i skeptični.

¹⁵ Pastoralne norme o sakramentalnom odrješenju u općenitom obliku, izd. Kongregacija za nauk vjere od 16. lipnja 1972. Prijevod se nalazi u Službeni vjesnik nadbiskupije zagrebačke 59 (1972), 177–180.

¹⁶ Članovi redakcione komisije: P. Journel, F. Sottocornola, A. Gracia, P. Visentin, H. Meyer, K. Donovan, G. Pasqualetti. Cit. prema D. TETTAMANZI, Nav. dj., 15.

¹⁷ Ordo Paenitentiae, Ed. Typica, Typis Polyglottis Vaticanis, MCMLXXIV, 8, 124. Na hrv. jeziku: (puni naslov) Rimski Obrednik obnovljen prema odluci Svetog Eukumenskog Sabora II. Vatikanskog a proglašen vlašću pape Pavla VI. Red pokore. Nalogom i odobrenjem Biskupske Konferencije i potvrdom Sv. Zbora za Bogoštovlje, izd. Kršćanska Sadašnjost, Zagreb 1975, 1–258. U tekstu skraćeno citiram: RP.

¹⁸ D. TETTAMANZI, Nav. dj., 14–15.

Upravo nam te reakcije dopuštaju da shvatimo značenje reforme možda bolje i dublje negoli same »Prethodne napomene« dokumenta. Novi Red pokore svojim službenim, opreznim i preciznim jezikom s pravom se trudi da nam dokaže kako *bit* sakramenta nije promijenjena i kako želi da takva i ostane.

Uzmemo li još u obzir i reakcije vjernika — ukoliko su upoznati s novim Redom pokore, a koji promatraju novi obred s gledišta svakodnevne prakse, onda one dokazuju, da sačuvavši jezgru sakramenta, novi dokument zaista znači *zaokret* u pokorničkoj disciplini. Z. Alszeghy taj zaokret uspoređuje s dubokim promjenama kakve su se u povijesti sakramentalne discipline već dogodile, na primjer pri koncu patrističke ere, kad se počelo davati odrješenje odmah nakon optužbe a da se više ne čeka neko vrijeme za izvršenje naložene javne pokore¹⁹.

b) Dvije opasnosti. Ostvarenje novog Reda pokore probijati će se s teškoćama. Na pomolu su dvije opasnosti. Prva je u tendenciji da nastavimo služiti sakrament pomirenja kao i dosada, promijenivši tek neku formulu, uvjereni da s pastoralnog gledišta nije moguće ostvariti upute novog obreda. Ima ih koji apriori odbacuju novi način služenja sakramenta zabrinuti kako će moći ispovjediti brojne vjernike u kratko vrijeme. Ne misle da će se upravo zbog takvih stavova i dalje smanjivati broj pokornika. Vjernici će se sve manje služiti jednim javnim obredom, svedenim na minimum, u kojem njihova osobnost, kao i crkvenost, obraćenje i oslobođenje jedva dolaze do izražaja, pa više nije pastoralno učinkovit. Druga napast bila bi da se, doduše, novi obred prihvati, ali ne i da se shvati pa korjenito usvoji njegov novi duh. To bi bilo izvanjsko postvareno shvaćanje. Individualni »posao« ispovjedaonice mogao bi se olako zamijeniti revnovanjem oko skupnih slavljenja i tako ubrzo stići do depersonaliziranja i omasovljenja. Moglo bi se desiti da umjesto žive i osviještene zajednice koja iskreno traži obraćenje i pomirenje stvorimo jednu brzopletu masu koja samo očekuje jednu formulu²⁰.

Da se ne upadne ni u jednu od tih napasti, potrebno je, prema namjerama novog Reda pokore, elastično i zauzeto studirati i trajno tražiti najprikladnije oblike za pojedine slučajeve i situacije u smislu šestog poglavlja Prethodnih napomena, koje nosi naslov »Prilagodbe obreda za pojedine krajeve i prilike« (RP 38—40). Ne radi se samo o tome da se točno vrše rubrike nego da se u okviru novog obrednika u duhu propisa pronađu i izaberu nove najprikladnije pokorničke forme. Iste se nove forme ili oblici slavljenja neće uvesti iznenada (nasumce), niti jednom zauvijek. Kao samo obraćenje pokornika, tako će se i ti oblici sakramenta pomirenja morati trajno usavršavati. Dakako da je u tome uključen zahtjev za neprestanom budnošću, dinamizmom, akcijom u uvijek novom inkarniranju u dotičnim okolnostima, kako bi sakrament pomirenja adekvatno odgovorio potrebama vjernika.

Konkretne aktualizacije za »pojedine krajeve i prilike« neće biti djelo pojedinca nego će biti rezultat zajedničkog dijaloga i *savjetovanja*,

¹⁹ Z. ALSZEGHY, *La riforma della penitenza ecclesiale*, u AA. VV., *Il sacramento della riconciliazione*, kao u bilj. 7, str. 77—78.

²⁰ Na ist. mj., 92—93.

gdje će i pastiri i vjernici izmijeniti svoja iskustva, odbacujući ono što ne odgovara, a razvijajući do stanovitog savršenstva ono što će iskustvo zajednice potvrditi dobrim. Ta savjetovanja o prilagodbi »potrebama pojedinih krajeva« predviđena su na nivou biskupskih konferencija (RP 38); »u skladu sa smjernicama biskupske konferencije« (RP 39) na nivou biskupije, kao i na nivou same župe, gdje obred treba prilagoditi »stvarnim prilikama pokornika . . . da se sačuva bitno ustrojstvo i cjelovit obrazac odrješenja. Drugi se neki dijelovi mogu, po potrebi, iz pastoralnih razloga izostaviti ili opširnije nadopuniti« (RP 40). Predviđa se u istom broju (40 b) pomoć »drugih, pa i laika«.

Znači da smo bačeni u stanje »trajnog traženja« čak i na području služenja sakramenta pomirenja, što će bez sumnje neke šokirati, jer smo, nažalost, naučili na utrti put i stanovitu imobilnost liturgijskih i pastoralnih uredaba, mada su sve te uredbe de facto u svoje vrijeme nastajale mučnim probijanjem i traženjem. Nikad ni jedna reforma nije se mogla provesti u praksu ako se, nakon promulgiranja, nije prihvatilo rizik i teret traženja i eksperimentiranja. Takvo je traženje danas zahtjevnije, a njegovo ostvarenje kraćeg trajanja²¹. Treba, dakle, odmah na početku odbaciti mehaničko ili rutinsko primjenjivanje slova (ad litteram) novog obrednika, a usvojiti odgovornost da se studijem, meditacijom i molitvom uvijek nanovo pronadaju najprikladniji oblici slavljenja prema njegovu unutrašnjem duhu i sadržaju.

II. ŠTO RED POKORE NE DONOSI

1. Neka aktualna pitanja

Napominjemo da ovim poglavljem ne želimo oponirati Redu pokore, nego želimo jednostavno sučeliti novi Red pokore s malo prije opisanom situacijom koju danas živi zajednica vjernika. Rezultat tog sučeljenja jest da postoje razna pokornička otvorena pitanja, koja taj novi obred ne dotiče. Naše je razmatranje više teološko negoli pastoralno.

a) *U vidu pojedinačne ispovijedi.* Što da mislimo o činjenici da u nekim mjesnim Crkvama mnoštvo vjernika prima pričest, a rijetki se ispovijedaju? Ne govori li to (bar uključno) o teološkom problemu pričesti grešnika bez prethodnog pomirenja? Kad se u staro doba tom sakramentu, kao i krštenju smjelo pristupiti samo jednom u životu, uglavnom iznad pedesete, u nemoći, bolesti ili prije smrti (»in extremis«), mnogi su i nakon teških grijeha primali pričest, pošto su pokazali znakove obraćenja. Što je vrijedilo za klerike (koji nisu smjeli vršiti javne pokore), kao i monahe pa konverze, kako nam dokazuje C. Vogel^{21a}, vrijedilo je i za »najveći dio kršćana«, bar od petog stoljeća dalje, kad se praktički i kao definitivno službeno pomirenje prenijelo na čas smrti. Kako svi kršćani nisu bili u stanju prosuditi mogu li ili

²¹ Ondje, 92.

^{21a} C. VOGEL, *Le pécheur et la pénitence dans l'Église ancienne*, Textes choisis, traduits et présentés par C. VOGEL, Cerf, Paris 1966, 150 sl.; Sv. SIRICIJE papa, godine 385 u *Epistola ad Himerium Tarraconensem episcopum*, c. 14 (PL 56, 561).

ne na pričest, koncil u Agdesu (506.) naložio je svima da ad minimum tri put godišnje pristupe euharistiji (dakako, bez prethodne ispovijedi)²². J. M. Tillard na temelju otačkih spisa i liturgičkih dokumenata među ostalim tvrdi, da su stari kršćani, s jedne strane bili svjesni da sudjelovanje u euharistiji traži prikladnu pripravu, a s druge strane da samo sudjelovanje u euharistijskom slavlju ima pokorničku i očišćavajuću vrijednost, s obzirom na zaista pokajane grijeh²³.

Slijedeće pitanje B. Häring formulira ovako: Nećemo li biti prisiljeni da redimenzioniramo obvezatnu ispovijed dubljom teološkom, psihološkom i sociološkom refleksijom o pojmu »smrtni grijeh«? Možda »smrtnih grijeha« ima manje nego što smo ih taksirali? Zanimljivo je da novi Red pokore ne upotrebljava izraz »smrtni grijeh«; vjerojatno želi mimoići teološku raspravu o tom predmetu²⁴.

B. Häring nastavlja: Je li nemoguće da obvezatna ispovijed bude nanovo definirana prema kriterijima stare kanonske prakse? A to bi značilo da bi samo posebno sablažnjivi grijesi dolazili u obzir da budu podvrgnuti obvezatnoj ispovijedi²⁵.

Pridolaze nova razmatranja nad izrazom »probet autem seipsum homo«. Do koje točke bismo smjeli razmišljati, pita isti B. Häring, da bi Crkva mogla dopustiti svima (izuzevši one koji su počinili posebno sablažnjive grijeh) primiti euharistiju, nakon pokajanja i sudjelovanja u pokorničkom obredu a da nekad kasnije obave ispovijed²⁶?

Nije li moguće, dalje nas napastuje B. Häring, nanovo vrednovati opomenu koju prati ponizna molitva za oprostjenje (Jak 5, 16 sl; Gal 6, 1; Mt 18, 15—35)? Pitanje sakramentalnosti (ne u tehničkom smislu) ispovijedi i bratske opomene u različitim situacijama života²⁷? Povjesničar moralne teologije L. Verecke upozorava da je čak potkraj 12. stoljeća u odsutnosti svećenika grešnik ispovijedao svoje grijeh prijatelju, laiku, čak svome konju ili maču jer su optužbu identificirali sa samim sakramentom pokore²⁸.

Novi Red pokore razlučuje »teške« od »lakih« grijeha (RP 7), što upućuje na optužbu »čina«, a to opet sugerira na moral »čina«, a ne na moral temeljne opcije i temeljnih stavova. Ima drugih mjesta koja se mogu upravo protumačiti u smislu opcije i stavova (RP 6, 20, 25...). S obzirom na praksu stare Crkve, naglasak je na unutrašnjem stavu pokornika, na skrušenosti i obraćenju srca, a ne na nabranjanju »čina«, što je dovodilo do »postvarene cjelovitosti«.

Individualna ispovijed ne prema zakonu, nego prema zahtjevu milosti? Novi Red pokore potvrđuje disciplinu IV. lateranskog (iz 1215.) tražeci, nakon primljenog skupnog odrješenja, pojedinačnu ispovijed

²² Concilium de Agdes, g. 506, can. 18: »Laici koji se ne pričestuju bar o Božiću, o Uskrsu i o Duhovima ne smatraju se katolicima niti se mogu među njih ubrojiti«, u *Corpus Christianorum seu nonva Patrum collectio, series latina*, Turnhout-Paris 1953 sl, 148, str. 202.

²³ J. M. R. TILLARD, *L'eucharistie pâque de l'Eglise*, Cerf, Paris 1964, 117—155.

²⁴ B. HÄRING, *Esigenze pastorali e prospettive per la celebrazione del sacramento di penitenza, quanto alla confessione dei peccati*, u *Discussione collegiale itd.*, kao u bilj. 12, str. XXI, n. 1.

²⁵ Ondje, n. 2.

²⁶ Ondje, n. 4.

²⁷ Ondje, n. 3.

²⁸ L. VERECKE, *Storia della Penitenza, II — La Penitenza tariffata e le Origini della disciplina attuale — VI—IX secolo*, u *Discussione collegiale itd.*, kao u bilj. 12, str. XVII.

teških grijeha prije slijedećeg skupnog odrješenja, »osim ako su u tome opravdanim razlogom spriječeni. No, svakako treba da u roku od godine dana pristupe ispovjedniku, osim ako postoji moralna nemogućnost« (RP 34). Međutim, izgleda da ta obveza ne pripada bitnosti samog sakramenta²⁹.

b) U vidu euharistija — pokora

Bez povezanosti s euharistijom čini se kao da je egzistencijalno mjesto tog sakramenta u zraku. Ljudima je sam izraz »pomirenje«, budući da nisu doživjeli blizinu Boga, težinu grijeha, eklezijalnost zajednice vjere, odnos prema bližnjemu u istoj vjeri stran i dalek. Novi Red pokore nije ga uokvirio s euharistijom i drugim sakramentima; pojam trajnog obraćenja, iako je veoma naglašen, jer nije dovoljno vezan s pojmom otuđenja, ne dolazi do svoje punine i jasnoće.

Zato se postavlja pitanje ponovnog vrednovanja pokorničkog obreda unutar euharistijskog slavlja »in remissionem peccatorum«. Karlo Boromejski je iz pastoralnih razloga tražio da svećenici nedjeljom dadu opće odrješenje. Danas mnogi traže da se ovrijedi odrješenje grijeha na početku euharistijskog slavlja, jer euharistija, kako smo rekli, ima moć opraštati grijeha. Neki se čak kao K. Rahner ne bi usudili reći da to odrješenje na početku mise nije sakramentalno. Drugi misle da pokajnički čin s odrješenjem na početku mise ima sakramentalno značenje za lake grijeha. Svakako kod Kopta na početku mise pa između Očenaša i »Sancta sanctis«, kod Siraca u euharistijskoj molitvi, kod Kaldejaca, Malabaraca postoje još i danas u misi pokorničke molitve, koje imaju, kako misli stručnjak L. Ligier, sakramentalni karakter³⁰.

Danas se ozbiljno pokreće pitanje primanja euharistije nakon »manje teških grijeha« (izraz H. Boelaarsa)³¹, ili jednostavno nakon »teških grijeha«, ali »cum voto confessionis«. I ta misao ima svoje korijenje u starodrevnoj kršćanskoj pokorničkoj disciplini. J. Ramos-Regidor smatra da je u starokršćanskim vjernicima, koji su se istinski pokajali i disponirali da pristupe pričesti, postojala prava želja za sakramentom pokore (»votum sacramenti paenitentiae«) budući da je sve njihovo nastojanje oko obraćenja bilo usmjereno prema cilju da zavrijede primiti službeno pomirenje na času smrti³².

U slučaju teškog grijeha, obrazlaže isti J. Ramos-Regidor, nakon dolične dispozicije, pokornikova početna *ljubav* u slavljenju euharistije pretvara početnu bol zbog grijeha, a koja je u njemu nazočna, u pravu skrušenost »caritate perfecta«. I stoga otpuštenje grijeha koje prima zbog potpunog sudjelovanja u euharistiji, na temelju svoje dispozicije, uključuje nuždan odnos prema sakramentu pokore (»votum sacramenti paenitentiae«). Time se dokazuje da je euharistija sakramentalni izvor pomirenja ili izvor sakramenta pokore³³.

²⁹ Vidi malo niže problematiku pod naslovom: **Ipak načet problem »de iure divino«?**

³⁰ L. LIGIER, *Il sacramento della Penitenza secondo la tradizione orientale*, u *La Penitenza* . . . 145—176, cit. L. VEREECKE, *Nav. dj.*, str. XX.

³¹ H. BOELAARS, *Ist jede schwere Sünde eine Todsünde?*, u *Theologie der Gegenwart* 6 (1963), 142—148. Radi se o studiju toga pitanja bez prava da se podigne na praksu.

³² J. RAMOS-REGIDOR, *Il sacramento della Penitenza. Riflessione teologica, biblico-storico-pastorale alla luce del Vaticano II*, *Elle di ci*, Torino-Leumann, 1971, 163; 289—293.

³³ *Ondje*, 291—292.

Nije potrebno ići dalje, iako ne mislimo da smo time ispunili listu pitanja koja se i nakon novog Reda pokore jednako zahtjevno nameću i teologu i još prije vjerniku.

2. Ipak načet problem »de iure divino«?

a) Izjave Tridentskog sabora

Ovo je promatranje od sržne važnosti za pomak teoloških naglasaka u novom Redu pokore. U samu raspravu o tridentskim izjavama ovdje ne možemo ulaziti, nego donosimo rezultate istraživanja o dokumentu Tridentskog sabora »Doctrina de sacramento paenitentiae«, od 25. studenog 1551. Zanima nas težina izraza »de iure divino« u kanonima 6. i 7³⁴.

Kako je kritičko izdanje toga dijela tridentskih koncilskih Akata publicirano istom prije 15 godina (1961.), nije neobično što su upravo zadnjih godina ponudili svoje studije tog pitanja brojni teolozi kao Z. Alszeghy - M. Flick, J. A. Do Couto, F. Nikolasch, H. Vorgrimler i mnogi drugi, napose A. Amato svojim doktorskim radom, koji ovdje uglavnom slijedimo³⁵.

Kanon 6. glasi: »Ako bi netko rekao da sakramentalna ispovijed nije ustanovljena ili nije nužna za spasenje po božanskom pravu; ili bi rekao način ispovijedanja tajno samom svećeniku, što je katolička Crkva uvijek opsluživala i opslužuje, da je stran ustanovi i naredbi Kristovoj i da je ljudsko iznašašće; npr.³⁶«.

Pitanje je što je u kanonu »de iure divino«, odnosno da li sve izreke imaju jednaku teološku težinu ili valor? Odgovori su slijedeći.

Prvi dio zakona je »de iure divino«, tj. sama ustanova sakramentalne ispovijedi kao i njena nužnost za spasenje nije ljudska nego božanska, kako god se ona shvatila, bilo javna, bilo privatna, bilo generička, bilo specifička, bilo pojedinačna, bilo zajednička³⁷. Vrijedi usporedba sa sakramentom svetoga reda koji je Krist Gospodin ustanovio generički, a specifičan mu se oblik određivao kroz povijest sve do Pija XII. i konstitucije »Sacramentum ordinis« (1947.). Pijo XII. utvrđuje nanovo »polaganje ruku« kao materiju tog sakramenta, po običaju stare Crkve i time otklanja deklaraciju sabora u Firenzi od 1439., koji je materiju ovako utvrdio: »Praesbyteratus traditur per calicis cum vino et patenae cum pane porrectionem³⁸«. Isti je papa za sakramenat reda propisao i novu formulu. Dakle, kako sakramenat reda tako je Krist Gospodin

³⁴ DS 1706 i 1707.

³⁵ A. AMATO, *Il Concilio di Trento: punto di arrivo e di partenza per il sacramento della Penitenza, u Valore e attualità itd.*, kao u bilj. 6, str. 47–62; Z. ALSZEGHY-M. FLICK, *La dottrina tridentina sulla necessità della confessione, u Magistero e Morale*, Bologna 1970, 101–192; J. A. DO COUTO, *De integritate confessionis apud Patres Concilii Tridentini*, Romae 1963; F. NIKOLASCH, *Das Konzil von Trient und die Notwendigkeit der Einzelbeichte, u Liturgisches Jahrbuch* 21 (1971), 150–167; H. VORGRIMLER, *Il sacramento della penitenza iuris divini?* u *Diakonia* 4 (1969), 290–300.

³⁶ Can. 6: »Si quis negaverit, confessionem sacramentalem vel institutam vel ad salutem necessariam esse iuris divini; aut dixerit, modum secreta confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum: an. s.« (DS 1706).

³⁷ A. AMATO, *Nav. dj.*, 55–56.

³⁸ DS 1326.

ustanovio i sakramentat pokore realno, ali generički, dok njegov specifičan oblik određuje vrhovni crkveni autoritet³⁹.

Drugi dio kanona, tj. »način ispovijedanja tajno samom svećeniku« nije u *strogom* smislu »de iure divino«. Način ispovijedanja treba promatrati u pravcu ustanove i naredbe koju je Krist predao svojim učenicima.

Treći dio kanona, da je tako »Crkva uvijek opsluživala«, nažalost, nije točan. Istraživanja su pokazala da isti način datira istom od šestog stoljeća. Nije čudno da je došlo do te izjave jer oci Tridenta nisu još raspolagali mnoštvom kritičkih povijesnih studija nastalih u naše doba. Tako, dakle, ni teološki valor svih dijelova izjave istog kanona ne može biti isti. Pa zato ni »*anat. sit*« ne može biti iste težine.

Kanon 7. glasi (uzimamo samo najvažnije riječi): »Ako bi netko rekao da u sakramentu pokore za dobivanje oprostjenja grijeha nije nužno po božanskom pravu ispovijedati *sve i pojedine smrtnne grijehe*, kojih se nakon marljiva ispita savjesti sjeća, takor *tajne . . . i okolnosti koje mijenjanju vrstu grijeha . . .*: npr.«⁴⁰

Kanon je upravljen protiv luteranske nauke, koja je nijekala *cjelovitost* (integritatem) ispovijedi. Valja razlikovati »materijalnu ili objektivnu« cjelovitost, koja je faktično čovjeku na zemlji nemoguća, od »formalne ili subjektivne« cjelovitosti, kakvu ovdje koncil ima pred očima. Mnogi autori do danas nisu dovoljno lučili ta dva vidika pa su bili u napasti da od pokornika traže nemoguće⁴¹.

Što je, dakle, u kanonu »de iure divino«? Pitanje je prilično bodljikavo. Koncilski su, naime, oci temeljili tako shvaćenu cjelovitost na pravničkom tumačenju Iv 20, 23 i Mt 18,18. Rezultat je bio da se sakramentat ispovijedi mogao zamisliti jedino u sudačkoj strukturi, gdje su svećenici *suci*. A sudac ne može pravo suditi bez prethodnog i detaljnog poznavanja »*causae*«. Budući da je posrijedi specifično shvaćanje oblika sakramenta ispovijedi, kojim su se vodili oci Tridenta, »de iure divino« može se odnositi ne na to njihovo shvaćanje, nego na sakramentalnu ispovijed *kao takvu*. A ona se može u konkretnosti ostvariti bilo s cjelovitom i specifičnom optužbom (u većini slučajeva), bilo s generičkom optužbom (u posebnim slučajevima)⁴².

b) *Izjave novog Reda pokore*. Možemo li što novo susresti u novom Redu pokore, sučelivši ga s formulacijama i tumačenjima 6. i 7. tridentskog pokorničkog kanona? Naš je odgovor pozitivan. Izgleda da su vrata »odškrinuta«, pa možemo reći da se zaista radi o obnovi, mada je ona još »*discreta et timida*«. To je prvo uočavanje, no sigurni smo da će budućnost donijeti temeljitije radove. Kao uvod konstatiramo da izraz »de iure divino« nije spomenut u novom Redu pokore.

Nije rečeno ni to da »način ispovijedanja tajno samom svećeniku« (*confessio auricularis*) spada na bitnost sakramenta, iako je mnogostruko potvrđen. Naspram 6. tridentskog kanona navedimo broj 34. no-

³⁹ G. O'RIORDAN, *Come dobbiamo intendere oggi le parole del Concilio di Trento (can 7 de sacramento paenitentiae, DS 1707)?*, u *Discussione collegiale* itd., kao bilj. 12, str. 3.

⁴⁰ Can. 7: »Si quis dixerit, in sacramento paenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta . . . et circumstantias, quae peccati speciem mutant . . . : an. s.« (DS 1707).

⁴¹ A. AMATO, *Nav. dj.*, 57–58; J. RAMOS-REGIDOR, *Nav. dj.*, 206–207.

⁴² Ondje, 54–62.

vog Reda pokore: »Kojima su skupnim odrješenjem otpušteni teški grijesi, neka pojedinačno pristupe ispovijedi prije nego će ponovno primiti skupno odrješenje, osim ako su u tome opravdanim razlogom spriječeni. No svakako treba da u roku godine dana pristupe ispovjedniku, osim ako postoji moralna nemogućnost. I za njih, naime, vrijedi zapovijed koja naređuje svakom kršćaninu da bar jednom na godinu mora osobno ispovjediti svećeniku sve svoje teške grijeha koje nije pojedinačno ispovjedio.«

»Opravdani razlog« (rationabilis causa) opravdava ako se ne učini pojedinačna ispovijed prije slijedećeg skupnog odrješenja, a »moralna nemogućnost« (moralis impossibilitas) opravdava ako se to nije izvršilo unutar godine dana. Jasno je da se ovdje radi o disciplinarnom crkvenom propisu, koji se poziva na »Normae pastorales circa absolutiorem sacramentalem generali modo impertiendam«, od 16. lipnja 1972., br. VII. i VIII.⁴³. »Normae pastorales« pozivaju se na 7. i 8. kanon Tridentskog sabora, uz 1. kanon IV. lateranskog i druge dokumente, kao i 11. propoziciju osuđenu od Svetog Oficija među »Errores doctrinae moralis laxioris«, od 24. rujna 1665., koja glasi: Peccata in confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitae aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere«⁴⁴.

Na onom mjestu gdje bi »de iure divino« u novom Redu pokore moralo izričito biti spomenuto, naime u broju 7 a, koji je »pandan« 7. kanonu Tridentskog sabora, uzalud tražimo taj izraz. Umjesto njega stoji drugi: »Da bi postigao spasonosni lijek pokore, vjernik mora po rasporedbi Božjeg milosrđa ispovjediti svećeniku sve i pojedine teške grijeha kojih se, nakon ispita savjesti, sjeća«⁴⁵.

U izjavi ima nekoliko teoloških naglasaka koji mi se čine važnima za daljnje vođenje tog pitanja.

»Po rasporedbi Božjeg milosrđa« umjesto »po božanskom pravu« — ne znači li to odlučan zaokret sakramenta pokore od juridičkog poimanja Tridentskog sabora k biblijskom poimanju Drugog vatikanskog, gdje je Bog izgubljenom sinu ne sudac, nego milosrdni Otac? S dogmatskog gledišta, nije li to već dopuštanje teološkog mišljenja da »način ispovijedanja tajno samom svećeniku« nije u *strogom* smislu (stricto sensu) »de iure divino«? A to bi značilo da je i novi Red pokore dao manji teološki valor izjavi, koja u izrazu »ispovjediti svećeniku« ekvivalentna drugom dijelu izjave 6. kanona Tridentskog sabora.

Nadalje, novi Red pokore izostavlja riječi »također tajne« (peccata occultata) i »okolnosti koje mijenjaju vrstu grijeha« (species peccatorum). Nije li to mudra rezerva pred suvremenom problematikom ispovijedi (optužbe), kako smo to iznijeli u prvoj točki ovog poglavlja?

Kao curiosum spominjem da umjesto izraza »smrtni grijesi« upotrebljava blaži izraz »teški grijesi«. Uostalom, je li to samo curiosum ili i u tom detalju valja gledati odjek suvremene teološke rasprave o pitanju? Kako bilo, čini se da će s novim formulacijama novog Reda pokore teolozi imati prilično mnogo posla, a za nas je važno da se, ma-

⁴³ AAS 64 (1972), 512—513. Ovu usporedbu izjava novog Reda pokore s dva (6 i 7) kanona Tridentskog sabora o sakramentu pokore provodim osobno; nisam u lit. naišao na sličnu tematiku. Uvjeren sam da će ta točka biti predmet raspravljanja.

⁴⁴ DS 2031.

⁴⁵ Ovdje se tekst RP poziva na 7. i 8. kanon trid. sabora: DS 1707 i 1708.

kar veoma skroman, ali ipak zaokret dogodio u tim ključnim teološkim vidovima. A to znači da na *teorijskom planu* Crkva prepušta stvar daljnjoj teološkoj refleksiji i sazrijevanju, dok na *praktičnom planu* do daljnjega traži »confessionem auricularem annuam«, temeljivši je na crkvenoj zapovijedi, koja se može promijeniti.

Napokon, od presudne je važnosti, a to se sretno odražuje u čitavom novom Redu pokore, uočiti *novi lik* služitelja sakramenta pokore. Neki smatraju da je vrhunska novost novog Reda pokore, a koja da leži u korijenu svih ostalih, upravo taj novi lik služitelja⁴⁶. Od srednjeg vijeka ispovjednik je prije svega sudac koji sjedi »in sacro tribunali« i točno upoznaje »causam« (zato i kazuistička do maksimuma razvijena doktrina), rekli bismo »nepogrešivom sigurnošću« izriče »sententiam iudicis« (pravorijek). Njegov se prvotni zadatak iscrpljivao u postavljanju pitanja pokorniku (o čemu novi Red pokore izričito ne govori)⁴⁷, koja treba da su što prikladnija kako bi se postigao integritet ispovijedi⁴⁸.

Time smo anticipirali treće poglavlje, u kome ćemo se vratiti na neke detaljnije nove vidove služitelja sakramenta.

III. ŠTO RED POKORE DONOSI NOVO

1. *Novo udioništvo zajednice*

a) *Eklezijalno-kulturna dimenzija*. Danas susrećemo ne mali broj vjernika koji misle da je dostatno »ispovjediti« svoje grijeha neposredno Bogu a da nije nužno pristupati sakramentu pokore, tj. ići Bogu preko »posrednika«. Red pokore omogućuje shvaćanje eklezijalne dimenzije grijeha i pokore, te nužnost obraćenja Gospodinu uz pomoć vidljive Crkve, prvotnog sakramenta spasenja, da bi grijeh bio oprošten⁴⁹.

Eklezijalno-kulturna dimenzija bitno ulazi u čin samog opraštanja grijeha. Opraštanje se vrši »po Crkvi koja djeluje po svećeničkoj službi« (RP 6). Dogodio se zaokret od pojedinačne ispovijedi prema mnogostrukom udioništvu crkvene zajednice u sakramentu pomirenja, ne samo s obzirom na vanjski vid dvostrukog skupnog slavljenja prema formuli »B« i »C«, nego u unutaršnjem mističkom i mistagogičkom vidu. I to je, čini se, osnovna i jezgrena novost novog obreda.

Veliko je dostignuće suvremene teologije, koju je usvojio Koncil, da se sakramentom pokore »vjernici pomiruju s Bogom i s Crkvom«

⁴⁶ Z. ALSZEGHY, *La riforma della penitenza ecclesiale*, u AA. VV., *Il sacramento della riconciliazione*, kao u bilj. 7, str. 90: »La novità principale del recente rito, che sta alla radice di tutte le altre, consiste però nella presentazione della figura del ministro del sacramento . . . Le Premesse . . . metono al primo posto il compito di medico . . .«

⁴⁷ RP bi morao progovoriti o toj temi u br. 10. Međutim, on govori o poznavanju bolesti duša, o prikladnim lijekovima, o sudačkoj službi, o nužnom znanju, o potrebnom studiju, o molitvi, daru Duha Svetoga, o očinskoj službi koja »ljudima razotkriva srce Očeve i odražuje sliku Krista Pastira«. Dakako, ispovjednik često ne može sve to vršiti, niti pokornika voditi »k svjetlu istine« (10 c) ako ga i potrebnim pitanjima ne pomogne. Zato br. 44 **uključno** govori o »postavljanju pitanja« slijedećim riječima: »Ako je potrebno, svećenik pomogne (podcrtao I. F.) pokorniku da se ispovjedi cjelovito . . .«

⁴⁸ Holandski episkopat reagira protiv pretjerane brige oko integriteta: mnogo je važnije postojanje iskrene boli negoli integritet u nabranjanju grijeha. Usp. PH. ROUILLARD, *Nav. dj.*, kao u bilj. 13, str. 70.

⁴⁹ **Novo shvaćanje sakramenta pokore**, u *Svjedočenje*, kao u bilj. 1, str. 3, br. 19.

(RP 31). U početku se radilo o povijesnom pitanju, kako je prvi pokazao B. F. Xiberta tezom »Clavis Ecclesiae« (1922), a zatim P. de la Taille, B. Poschmann, H. de Lubac, M. Schmaus, K. Rahner i još mnogi drugi — pretkoncilskoj epohi⁵⁰. Oci Crkve promatrali su crkvenu pokoru kao kompleksnu instituciju (juridičku, liturgičku, pastoralnu) posredstvom koje je Crkva ponovo stavljala grešnika u svoje živo jedinstvo izgubljeno grijehom. U »sferi milosti« crkvenog jedinstva pokornik bi našao u Kristu sinovski odnos s Ocem.

Sistematska teologija je sebi susljedno davala računa o tome koliko je takvo tumačenje sukladno sakramentalnoj i eklezijalnoj naravi kršćanskog spasenja. Drugi vatikanski utvrdio je bitne postavke te teologije o eklezijalnoj viziji sakramenta pomirenja⁵¹. Novi je Red pokore rađen potpuno u toj eklezijološkoj dimenziji: »Crkve grešnika«, »Crkve pokornika« i »Crkve izmirenih«. Izmirenje se vrši paralelno s Bogom i s Crkvom u Isusu Kristu, Prvorodenom među mnogom braćom, pa je stoga pomirenje u zadnjoj analizi sama osoba Isusa Krista; novi Savez, novo jedinstvo⁵².

Time se izvanredno razvija vjernička crkvena odgovornost. Najprije deprivatizacijom grijeha, koji se ne odnosi samo na Boga i na dotičnog pojedinca nego jednako na Crkvu, koju smo kao grešnici »svojim grijehom ranili« (LG 11). Pomanjkanje vrhunaravnog života jednog uda oslabljuje sudjelovanje i posredovanje spasenja čitava organizma. Isto se događa deprivatizacijom pokore: Crkva sudjeluje u obraćenju kršćana grešnika ljubavlju, primjerom, molitvom (LG 11), dok obraćeni grešnik Crkvi vraća svoju ljubav, na primjer, molitvom — a to je opet »materijal« s kojim Crkva surađuje na obraćenju druge braće. Napokon, deprivatizacija pomirenja: obredi stare Crkve jasno pokazuju da pomirenja s Crkvom nema bez Crkve. A prvi učinak pomirenja jest povratak Crkvi, uključenje u crkveno jedinstvo (RP 3).

Grieh uvijek »razdvaja i raspršuje«, a ljubav »ponovno privodi jedinstvu« (RP 99). Kršćanska pravednost kao cilj trajnog obraćenja uključuje pomirenje s konkretnim bližnjim (RP 5), solidarnost sa svim ljudima dobre volje u cilju mira i pravde u svijetu (RP 5). Smisao je novog obreda izraditi nanovo uključenje kršćanina grešnika u rastući proces usavršavanja u Kristu i nasljedovanja Krista. Izraz je veoma rječit te vraća raniju vrijednost dinamičkog shvaćanja kršćanstva kao »puta prema cilju« (via ad terminum), koji se postizava kroz čitav život.

U tradicionalnom služenju sakramenta pomirenja pretpostavljalo se: utjecaj riječi, molitve, žrtve Crkve, početna konverzija (attritio) pokornika izvršena individualnom praksom. A u sakramentu zahvat ispo-

⁵⁰ K. RAHNER, *Il sacramento della Penitenza come riconciliazione con la Chiesa*, u *Nuovi saggi* 70, ed. Paoline 1969, 543—573; O. BERNASCONI, *Penitenza*, u *Dizionario enciclopedico della teologia morale*, ed. Paoline 1973, 714—715; A. ZIEGENAUS, *Umkehr — Versöhnung — Friede*, *Zu einer theologisch verantworteten Praxis von Bussgottesdienst und Beichte*, Herder, 1975, 167—176; J. RAMOS — REGIDOR, *Nav. dj.*, 255—269; M. VALKOVIC, *Aspetto ecclesiale del sacramento della penitenza*, u *Studia moralia*, V, 1967, 201—214; Isti, *Socijalna i eklezijalna komponenta sakramenta pokore*, u BS 39 (1969), 49—62.

⁵¹ LG 11; PO 5 i dr. Novi je Red pokore rađen potpuno u toj eklezijalnoj dimenziji. Usp. literaturu kako je donosi F. FUNKE, *Sintesi degli scritti più significativi sulla confessione negli ultimi dieci anni*, u *Concilium* (1/1971) (tal.), osobito 174—176.

⁵² D. TETTAMANZI, *Nav. dj.*, kao u bilj. 5, str. 33—42.

vjednika bio je, kako smo naglasili, pretežno juridičkog stila i pravca »opus operatum«. To je novi Red pokore izbjegao. Jasno, u središtu spasiteljskog zahvata i dalje ostaje »održavanje pokornika, po službi koju je Krist povjerio apostolima i njihovim nasljednicima« (RP 8). Ali sada se taj zahvat ili intervencija smatra vrhuncem veoma složenog i mnogoobličnog djelovanja koje vrše u Crkvi različite osobe na različite načine: »Sva Crkva kao svećenički narod, u samom djelu pomirenja koje je njoj od Gospodina povjereno djeluje na različite načine« (RP 8). Time je vrednovano sudjelovanje svih vjernika: svjedočenjem, zaslugama, molitvom, ljubavlju, pomaganjem itd. Tu je upravo teološki duboki razlog zašto se ide za tim da se obred pomirenja podesi na način kako bi uzmogla sudjelovati čitava zajednica (RP 22). Tu se Crkva zaista ukazuje kao »sredstvo obraćenja i održavanja pokornika« (RP 8). Nema sumnje, taj crkveno-bogoštovni vid prožima i nadahnjuje cjelokupni novi Red pokore.

Razlozi zbog kojih novi Red pokore nastoji toliko naglasiti taj mnogostruki zajedničarski, službenički, psihološki i karizmatički utjecaj unutar zajednice mogu biti različiti. Izgleda da se htjelo odgovoriti na poteškoću koju susreću vjernici prepušteni samima sebi kada treba da se pripreme na sakrament pomirenja u svijetu u kome vlada svjetovnost i otuđenost grijeha. Ukoliko se priprava objedini sa samim sakramentalnim obredom, zajedničarstvo odlično pomaže pojedincu da se uzdigne prema obraćenju srca, pa stoga izgleda da najviše odgovara formula »B«, gdje se čitav proces priprave tako zorno odvija u povezanosti sa sakramentalnom milošću.

b) *Liturgičko-pastoralna dimenzija.* S teološke strane važno je uočiti nov način vrednovanja liturgije. Utjecaj psihološko-pastoralnih sadržaja izraženih riječima i simbolima više se ne dijeli od sakramentalnih utjecaja i bitnih formula koje proizvode milost. Na taj način cjelokupni sakramentalni znak tako objedinjen rječitio govori čovjekovu srcu. Pruža mu bliske i prihvatljive motivacije koje mogu djelovati na afekat, a opet toliko vrhunaravno uzdižu da ga mijenjaju u njegovoj srži i u njegovu djelovanju te u njemu proizvode nove odnose, koje duguje motivacijama vjere. Inkarnacijska vizija liturgije izražena u istoimenoj koncilskoj konstituciji (SC) zahtijeva objedinjenje svih vidika crkvenih utjecaja, upravo kako to veoma uspješno donosi novi Red pokore, u smjeru pokornikove temeljite obnove u samom sakramentalnom obredu. To je novi Red pokore nastojao iskoristiti do savršenstva. Donosi 122 biblijske perikope, od kojih su 34 iz Starog zavjeta, 30 iz poslanica i Djela, 29 iz Evanđelja, 17 je responzorijskih dijelova i 12 kratkih čitanja. Drugo je pitanje koliko ćemo biti sposobni da se u pastvi prikladno služimo bogatstvom izbora⁵³.

U novom Redu pokore zrcali se i novi *stil* obreda. Vratili smo se na stariji pastoralni oblik, onaj iz otačkog vremena, koji je bio mnogo više pastoralan nego juridičan. Uz jasne i precizne formule, kratke i prihvatljive, koje se odnose na udio služitelja, prilagođen je i jezik. Kako se služi biblijskim slikama i simbolima i često se poziva na evanđeoske prizore, kadar je snažno zahvatiti srce, osobito ako uz to dođe priklad-

⁵³ Ondje, 99—115, osobito 106.

na riječ služitelja. Ovaj ima veliku slobodu da sebi prilagodi liturgičku građu ponuđenu u Redu pokore kako najbolje odgovara konkretnoj potrebi. Cilj je uvijek jedan: da pojedinac pokornik, da manja ili veća skupina pokornika postignu što dublje, što trajnije i što učinkovitije obraćenje u vidu novog rasta svih članova u Kristu pomiritelju.

2. Novo udioništvo pokornika

a) *Obraćenje*. Uvijek se tražilo. Kaže W. Kasper: »Kad Sveto pismo govori o pokori, uvijek misli na obnovu srca, na čovjekovo obraćenje, na pokoru. Tako i koncilski tekstovi u istom mahu često spominju obnovu i obraćenje«⁵⁴. Time je naznačen osobni put pomirenja i stavljen u novo svjetlo. U istom smislu D. Capone govori o pomirenju, koje Pavao smatra padom zida što je dijelio čovjeka od Boga Oca i ljude međusobno⁵⁵. To je obnova čitavog našeg bića baptizmalnim uranjanjem čovjества u »krv«, tj. u totalnu ljubav Krista i njegova Duha. Na taj se način pomirenje i pokora kao obraćenje identificiraju, pa možemo govoriti, kao što novi Red pokore i čini, o sakramentu pokore i pomirenja. Ali i jedan i drugi naziv podsjeća na krštenje koje na eklezijalan način uosobljuje vjernika u Kristu i u njegovu Duhu⁵⁶.

Iz dosad rečenoga vidi se da povijest sakramentalne pokore poznaje dvije glavne strukture: pokoru Otaca, obilježenu idejom satisfakcije, zadovoljštine ili ispaštanja grijeha pomoću prvenstveno izvanjskih dobrih djela: postova, molitava, djela milosrđa . . . Zatim poznaje drugi oblik pokore od srednjega vijeka dalje, sve do novog Reda pokore, usredotočenu na ispovijed, optužbu, confessio kao na nuždan uvjet svećeničkova odrješenja (absolutio), pa su tako i pokornici i ispovjednici, prije svih ostalih momenata, bili zaokupljeni cjelovitošću (integritate) optužbe, kako smo već prije naveli.

Novi red pokore usudio se inauguirati novu *treću strukturu* cjelokupnog pokorničkog događanja u okviru eklezijalne dimenzije, kako smo je opisali. Unutar središnje ideje pomirenja (reconciliatio), u kojoj se pod oblikom dijaloga, u smislu dijaloško-personalističke teologije (bar nam se tako čini) susreću obraćenje pokornika Bogu Ocu u Kristu Gospodinu s kreativnim prijemom Božjeg milosrđa, koje se u svim dimenzijama tako vidno ostvaruje u misteriju Crkve, novi Red pokore, dakle, ne donosi jedan ili drugi novi propis, neku »novu zakrpu na staro odijelo« (uostalom, propisi su prilično elastični, dok se drugi više ne urgiraju, kao ispovjedaonica s »kratesom«, usp. br. 12), nego se radi o novom duhu, o novoj viziji crkvene pokorničke prakse.

Obraćenje kao središnja ideja novog Reda pokore ne označava toliko »metanoju« (prvu promjenu svoje temeljne opcije i svoga stava) ili prvu konverziju, nego više »epistrofę«, tj. drugu i sukcesivnu, trajno ostvarivanu promjenu srca; povratak Onome koji je već bio poznat pa napušten, povratak vjernosti Kristu, već prije prignjenom pa ostavljenom. Prema novom obredu radi se o totalnom trajno ostvarivanom

⁵⁴ W. KASPER, *Bit i oblici pokore*, u *Svesci* br. 27 (1975), 21.

⁵⁵ D. CAPONE, *Il sacramento della riconciliazione nello Spirito Santo*, u AA. VV., *Il sacramento della riconciliazione itd.*, kao u bilj. 7, str. 94—129, prema *El* 2, 14—16; 2 Kor 5, 16—21.

⁵⁶ Ondje, 121—124.

usmjerenju srca Bogu, o utemeljenju cijele egzistencije na Bogu u vjeri (RP 6), gdje se Bog doista ozbiljno uzima kao Bog po unutrašnjoj promjeni svega čovjeka (RP 6 a).

Iako obraćenje znači nijekanje grijeha i odvrćanje od njega, ono se u prvom redu ne odnosi na grijeh (to bi bilo negativno), nego se pozitivno usmjeruje na Boga i Krista. Ono korjenito iznutra zahvaća svega čovjeka »da ga iz dana u dan sve dublje prosvjetljuje i sve više suobličava Kristu« (RP 6 a). U tom smislu je Red pokore prožet naukom Pavla VI., izričito citiranom u Prethodnim napomenama. U tom smislu već sam pozdrav koji prethodi obredu pomirenja pojedinih vjernika, etički zahtjev za obraćenjem odmah izdiže na osobni i teološki nivo: »Božje nam svjetlo sjaji u srcu: Bog neka ti dadne spoznati tvoje grijeha i njegovo milosrđe« (RP 42). Čitav je novi obred orijentiran prema takvom shvaćanju obraćenja, koje je plod spasenja i nije samo plod križa, nego i udioništvo na Gospodinovu uskrsnuću; dakle, nosi oznake pashalnog otajstva.

Katolička je teologija opraštanju grijeha uvijek pretpostavljala iskreno obraćenje srca⁵⁷, no u praksi smo zašli u tjesnace; inzistiralo se na volji da se ubuduće ne počine grešni čini. Kao da smo zamaglili spoznaju da se obraćenje ne sastoji u ispravnosti tisuća kategorijalnih čina, nego u stavu čitave osobe, gdje se čovjek prema Kristu i Ocu u njihovu Duhu odnosi kao »Ja« prema »Ti« drugoga, priznavajući Boga vlastitim Gospodarom, Osloboditeljem i Ocem, te uzimajući njegovu volju kao vrhovnu vrijednost vlastite egzistencije.

Time se novim obredom zaokrenulo u smislu fundamentalnog opredjeljenja; od pojedinih kategorijalnih čina prema transcendentalnom izboru i utvrđenom stavu, od eksteriorizma prema dubinskom izvornom radikalizmu. Skrajnji janzenizam je naučavao da je pravo obraćenje teško i rijetko kršćansko iskustvo, redovitom vjerniku gotovo nemoguće. Reagirajući protiv takvog ekstrema, kao što se često događa, duhovni vođe upadoše u drugi ekstrem: ne mali dio vjernika ispovijedao se bez brižne pripreme i u velikoj žurbi (osobito za vrijeme uskrsnih blagdana), što se izvodilo bez istinskog obraćenja. Objektivno govoreći, postavlja se pitanje: jesu li otišli opravdani? Sada će opet biti opasnost da već početno tražimo najveći stupanj obraćenja, mada pokornik ni završno nije bio kadar počinuti najveći stupanj grijeha⁵⁸.

Stari manuali razlikuju »species obiectivas peccatorum«, a novi Red pokore gleda subjektivno stanje osobe. Kao da ga i ne zanima mnogo što je pokornik učinio, osim kao znak (signum) njegova temeljnog opredjeljenja, nego ga zanima je li u njegovoj nutrini, u srcu, pravo obraćenje ili nije. Uostalom, nema li obraćenja, koliko god pomanjkanja bila »laka«, ne može biti ni odrješenja. Materijom sakramenta pokore ne smatraju se više grijesi, koje smo nazivali »quasi materia circa quam«, nego unutrašnje raspoloženje vratiti se natrag u očinsku kuću, obraćenje srca.

⁵⁷ Trid. sabor kad govori o načinu spremanja na opravdanje »de modo preparatio-nis«, među ostalim navodi: »Disponantur autem . . . ad considerandam Dei misericordiam se convertendo . . .« (DS 1526).

⁵⁸ Budući da pitanje njegove slobode govori o relativnoj, često veoma umanjenoj, slobodi kako kod padova tako i kod obraćenja, pastoralna razboritost treba s time računati.

Nadalje, obraćenje je dar koji valja izmoliti od Božjeg milosrđa (RP 54), pa unaprijed živimo »od dara«. Ono je trajno i progresivno usmjerenje u sve veće jedinstvo s Gospodinom, trajna najosjetljivija pokora, trajna volja ustrajati. Takvo trajno obraćenje (epistrotè, conversio continua) određena je da postane konstantna dimenzija života probuđenog kršćanina, da ga iz dana u dan preobražava, da ga sve više suobličava slici Sina (RP 57, 58, 99). Tu promjenu srca proizvodi sam Bog od početnog pokorničkog procesa do punine ostvarenja pomirenja. U tom smislu možemo uzeti i onaj teološki adagium »ex attrito fit contritus«, kao što danas čine C. Vogt, M. Flick, Schoonenberg i drugi, iako se, dakako, sam Red pokore ne zalaže ni za kakve teološke sentencije.

Obraćenje darovano milošću i življeno »kao dar« razvija se pod utjecajem milosti ne samo »ekstenzivno«, ukoliko pokornik prima uvijek nove poticaje svoga sinovskog prijateljstva prema Kristu i Ocu, nego i »intenzivno«, ukoliko motiv obraćenja sve manje misli na vlastito dobro, a sve se više određuje ljepotom i sjajem božanstva. Ovdje valja napomenuti da se u trenutku odrješenja ne ostvaruju već sva očitovanja obraćenja koje se zahtijeva u Redu pokore. Obraćenje treba unaprijed potvrđivati životom savršenog načina, u smislu koncilskog poziva na svetost (LG 39—42) u jedinstvu kršćanske zajednice i tako naviještati spasenje svim ljudima (RP 89) u pomlađenoj dinamičnosti i revnosti koju proizvodi u srcu Kristov Duh⁵⁹.

b) Uosobljenje. Personaliziranje cjelokupnog sakramenta pomirenja očit je iz onoga što smo rekli o novom Redu pokore, pa kad se govorilo o eklezijalnosti, ona ima svoju punu vrijednost ukoliko osoba kao takva u zajednici dolazi do izražaja, primljena je, s njome se posebno računa kao s osobom.

Novi Red pokore pretpostavlja kao prethodan i temeljan stav pokornika dispoziciju da poslušá Božju riječ i da tako nadvisi tehnicizam jedne pragmatičke ispovijedi (RP 17), ukazuje na samu sržnost obraćenja, na skrušenost srca, što nije tek jedan »čin«, nego zahvaća sam bitak osobe grešnika, jer se njegov sud o grešnosti ne odnosi na grijehe (čine) nego na grešnost, ne na izolirano djelovanje, nego na samoga sebe kao na osobu koja je grijehom postala otuđena: zajednici, Bogu i sebi⁶⁰. Po odrješenju se »obnavlja iznevjereni Savez« (RP 6 d) »Ja« prema »Ti«, pa tako personalistički vid novog odnosa u Ocem, Sinom i Duhom dolazi u fokus. Sve se to kompletira u najosobnijem susretu u Euharistiji⁶¹.

Postupak služitelja je takav da odmah od početka pokornika vrednuje kao osobu, brata u Kristu, pa zato već sam uvod dijaloga nosi takve karakteristike: »Ako je pokorniku ispovjednik nepoznat, neka mu na prikladan način naznači svoje životne prilike . . . teškoće koje ima u svom kršćanskom životu i drugo što je ispovjedniku korisno za vršenje njegove službe« (RP 16). Time je već na početku indicirana otvorenost ili zatvorenost osobe pokornika ne samo prema »Ti« ispovjednika kao Kristova instrumenta u ime Crkve (RP 8) nego i prema samoj

⁵⁹ ORIGEN obraćenike smatra ljudima »uskrsnulim od mrtvih« — »quasi e mortuis excitatos ducunt, si eam morum mutationem fecerint«, u J. R. De Journal, *Enchiridion Patristicum*, 526.

⁶⁰ D. TETTAMANZI, Nav. dj., kao u bilj. 5, str. 49—52.

⁶¹ Ondje, 57—59.

kršćanskoj etici, tj. prema živo prisutnoj osobi Isusa Krista u istoj Crkvi. Kroz ispovjednika, naime, služitelja sakramenta, živi i djeluje kao u transparentiji sam Krist i njegov Duh (RP 10 c), pa pokornik po ispovjedniku ima s njime svoj odnos kao prema »Ti«.

To Kristovo djelovanje svodi se na rekonstrukciju pokornikove unutrašnjosti ili moralne osobnosti, oslobađajući ga od zakona i pročišćavajući njegove bitne životne odnose. A kako se to moralno uosobljuje u Krista, na temelju ontološkog uosobljenja, događa za Crkvu, po Crkvi (preko služitelja) i u Crkvi, ono je međuljudsko, eklezijalno, mada je u isto vrijeme osobno i najosobnije događanje. Zato je sakramentalno pomirenje drugo krštenje: a krštenje uvodi i uosobljuje u teandričku Kristovu puninu: u tu tajanstvenu kršćansku ontologiju koja je indikativni zahtjev kršćanske etike ili kršćanskog angažiranog života. Uostalom, sva se sakramentalnost i sastoji u tome.

2. Novi lik služitelja

a) *Ne prvotno sudac.* Krivo je govoriti da svećenik samo »daje odrješenje«. On je nerazdvojivo službenik »riječi« i »sakramenta«, »učitelj«, »liječnik« i, napokon, »sudac«. Prije nego se doživi kao donosilac odrješenja, treba da u sebi osjeti odgovornost za naviještanje poziva na obraćenje i pomirenje; treba da se doživi u kvaliteti oca koji ljudima razotkriva Očevo srce (RP 10 c); u kvaliteti liječnika koji poznaje »bolesti duša i pruža im prikladne lijekove« (RP 10 a); napokon u kvaliteti suca (RP 6 b; 10 a) koji izriče presudu (RP 6 b), koji otpušta i zadržava grijeha (RP 6 b). Uzevši cjelokupni duh Reda pokore, kvaliteta suca nije više prevalentna, ali ona i dalje ostaje. Sve u svemu, služitelj treba da bude na sliku Krista Pastira (RP 10 c; usp. SC 7) jer njegov čin i njegove riječi jesu čin i riječi Isusa Krista (»Ja te odrješujem«; »Ja te krstim«; »Ovo je tijelo moje«). Što »Didascalia Apostolorum« kažu za biskupa, koji je u tom sakramentu »Christi vultum portans«, vrijedi i za prezbitera kao služitelja jer je sakramentom reda ontološki asimiliran Kristu Pastiru⁶².

b) *Više liječnik.* Uz ono što je o tome rečeno pri koncu drugog poglavlja, valja još dodati da se u tom vidu novi Red pokore pokazuje kao ozdravljenje današnjem često živčano oslabljenom čovjeku, pa tako pruža ruku naporima psihoterapije zadnjih desetljeća. U kršćanskoj perspektivi ovo nas uvjerava o tijesnom odnosu između spasenja, pomirenja i izlječenja.

Krist Gospodin je redovito tako nastupao: izlječenje i oslobođenje išlo je zajedno. Taj je indikativ danas posebno zahtjevan kad se nalazimo nasprama mnogovrsnih, osobito psihičkih, bolesnika. Veliki terapeuti-humanosti, kao Karl Menninger, Erich Fromm i Viktor Frankl, definiraju autentično ljudsko zdravlje na putanju zdravih međudnosa koji oslobađaju od mnogovrsnih otuđenja: odnosa s Bogom, zdravog odnosa s drugima i sa samim sobom. A ne kaže li i naša teološka refleksija o grijehu da je njegov osnovni vid u otuđenju od tih temeljnih ispravnih odnosa? Sakrament pomirenja u novom obliku bitno gleda na odnose: Otac — Krist — Duh; mi — ti — ja. Bog prihvaća čovjeka

⁶² Ondje, 69—70.

kakav jest da ga dovede onamo kamo želi. Kazuistička moralka nije dovoljno naglašavala taj vid služitelja sakramenta pokore.

Ali tu smo neizravno takli pitanje: ide li duhovno vodstvo u sakramenat pomirenja? Svakako, valja izbjeći opasnosti psihologizma u slavljenju pojedinačne ispovijedi. Poznavanje psiholoških problema pokornika i pomoć da im se doskoči može biti zgodno polazište, ali sakramenat prije svega treba da bude religiozni događaj nadahnut vjerom koju valja razbuditi i oživjeti riječju ispovjednika. Bit će, dakle, prikladnije da se duhovno vodstvo ne zahtijeva unutar slavljenja sakramenta. U tom su smislu dali svoje priloge H. B. Meyer i H. Roth⁶³.

ZAKLJUČAK

Jasno je, nalazimo se u »križi« sakramenta pokore. Ona od nas neminovno zahtijeva žurnu i temeljitu obnovu naše pastoralne prakse. Naše reakcije na novi Red pokore smiju i moraju biti samo pozitivne. On nam otvara široke mogućnosti i na nas stavlja zrelu angažiranu odgovornost u traženju i primjeni.

Pitanja koja se i dalje nameću u vidu pojedinačne ispovijedi i u vidu euharistije kao službe pomirenja drže nas budne da ne upadnemo u pomisao da smo primitkom novog Reda pokore već i riješili složenu problematiku naših vjernika. Važan je vid pitanja »de iure divino« u tom sakramentu, da s bratskom simpatijom pratimo napore svih onih koji se trude da sakramenat što bolje i adekvatnije utjelove u sadašnju i sutrašnju situaciju. Duh Sveti ne dozvoljava da upadnemo u sklerozu dok život pokraj nas ključa i grabi nam mnoštvo vjernika, a nekad samo zato jer nismo ažurirali ono što smo mogli i trebali ažurirati.

Važno je, nadalje, uvidjeti pomak naglasaka: od individualne ispovijedi prema skupnom slavljenju; na nove vidove i nadanja u tom smjeru. Liturgičko-pastoralna dimenzija mnogo nam govori. Pa izvanredan naglasak koji novi Red pokore stavlja na obraćenje i uosobljenje pokornika s nekim veoma značajnim karakteristikama služitelja!

Sve nove teološke naglaske novog Reda pokore nije moguće iscrpiti; oni zahtijevaju daljnje mnogostruke studije. Mislim da smo iznijeli bitne vidike, a to je za našu svrhu dostatno.

ZUSAMMENFASSUNG

Im Artikel sind einige neuen theologischen Akzente der erneuten Ordo Poenitentiae ausgedrückt. Der Verfasser tritt zur Analyse kritisch zu. OP bringt keine Lösung vieler offenen theologisch-pastoralen Fragen (viele Beichten — wenige Kommunionen; die sakramentale Absolution innerhalb der Eucharistiefеier; der Kommunionempfang auch nach einigen lästigen Sünden usw). Der Verfasser analysiert die Frage der aurikularen Beichte im Sinne von can. 7 des Tridentinum (DS 1707): ist dieser canon »juris divini« oder nur »juris ecclesiastici«? Der Verfasser legt auch sehr viele positiven Seiten des neuen OP (die kirchliche Dimension des OP, die Beichte als Gemeinschaftskultus, die Bedeutung der metanoia für den einzelnen und für die Gemeinde usw). Im OP wird mit dem besonderen Nachdruck betont, dass der Priester Beichtvater von allem wirklich ein Vater, ein Arzt, und nicht nur ein Richter sein soll.

⁶³ H. B. MEYER, *Beichte und (oder) Seelenführung?*, u *Orientierung* 29 (1965) 133—137; H. ROTH, *Beichte und Seelenführung*, u *Busse und Beichte*, Hrsg. L. Bertsch, Frankfurt 1967, 108—121.